

ARBEIDSRETTEN

DOM

Avsagt: 1. november 2016

Saksnr.: 28/2015

Lnr.: 29/2016

Dommere: Marit B. Frogner
Eli Mette Jarbo
Kirsti Coward
Gerd Torkildson
Sigbjørn Eikefjord
Leif Arne Asphaug-Hansen
Jorunn Matre Estensen

Saken gjelder: Tvist om tolkning av overtidsbestemmelser i Sentral
forbundsvis særavtale 2213

Utdanningsforbundet

Advokat Christopher Hansteen

Partshjelpere:
Norsk Lektorlag
Tekna
NITO

Advokat Else Leona McClimans
Advokat Cecilie Fauchald Rygg
Advokat Torstein K. Goyer
v/advokatfullmektig Beate Sire
Dagslet

mot

1. KS
2. Østfold fylkeskommune

Advokat Øyvind Gjelstad

DOM

- (1) Saken gjelder tvist om forståelsen av bestemmelsene om overtidsbetaling i Sentral forbundsvis særavtale (SFS) 2213 punkt 3 åttende og niende ledd. Partene er uenige om innslagspunktet for rett til overtidsbetaling for lærer i full stilling som har redusert undervisningstid, for eksempel på grunn av funksjon som kontaktlærer. Spørsmålet er om bestemmelsene må forstås slik at lærer som inngår avtale om ekstra undervisning eller blir pålagt vikartime innenfor arbeidsplanfestet arbeidstid, har rett til overtidsgodtgjørelse fra første ekstra time, eller om denne retten først inntreer når læreren har nådd årsrammen for undervisning etter vedlegget til SFS 2213. Dersom sistnevnte forståelse skal legges til grunn, slik KS og Østfold fylkeskommune har gjort gjeldende, må læreren arbeide de timene som undervisningstiden er redusert med, før rett til overtidsgodtgjørelse inntreer.
- (2) **Sakens tariffrettslige ramme**
- (3) Det er inngått Hovedavtale mellom blant annet Utdanningsforbundet og KS for tariffperioden 1. januar 2014–31. januar 2015. Utdanningsforbundet er medlem av hovedsammenslutningen UNIO, men det fremgår av Hovedavtalen § 1-1 at avtalen gjelder mellom KS og den enkelte arbeidstakerorganisasjon. Det er inngått Hovedtariffavtale mellom de samme partene for perioden 1. mai 2014–30. april 2016. Det fremgår av avtalens § 6, punkt 6.1 at det gjelder egne bestemmelser for overtidsgodtgjøring for undervisningspersonell.
- (4) Sentral forbundsvis særavtale (SFS) 2213, «Undervisningspersonalet i kommunal og fylkeskommunal grunnopplæring», gjelder for perioden 1. januar 2012–31. desember 2012. Avtalen er forlenget, først frem til 31. desember 2013 og deretter til 31. juli 2015, jf. protokoll av 1. september 2014. Tvisten er knyttet til denne avtalen.
- (5) Det er inngått ny SFS 2213 for perioden 1. august 2015–31. desember 2017. Partene er enige om at det ikke er avtalt endringer av betydning for den foreliggende tolkningstvisten.
- (6) SFS 2213 viser innledningsvis til at avtalen gjelder for undervisningsstillinger i grunnskolen, videregående opplæring og voksenopplæring. Under punktet «Intensjoner» heter det:

«Arbeidsavtalen skal bidra til størst mulig profesjonalitet i lærernes yrkesutøvelse slik at opplæringstilbudet til elevene blir best mulig. Avtalen skal legge til rette for varierte arbeidsformer og til at arbeidstiden kan nyttes best mulig i forhold til organiseringen av arbeidet på den enkelte skole. Avtalen skal sikre den enkelte lærer tilstrekkelig og rimelig tid til de oppgaver som følger direkte eller indirekte av undervisningsoppgavene.

I tillegg til selve undervisningen består lærernes arbeid i hovedsak av annen tid sammen med elevene, kollegialt samarbeid, individuelt arbeid, kompetanseutvikling og samarbeid med foresatte og instanser utenfor skolen.

Avtalen skal gjøre det mulig å vurdere forholdet mellom tid til undervisning og tid til andre oppgaver ut fra en vurdering av byrdefullhet knyttet til undervisningen.

Avtalen skal ikke medføre redusert ressursbruk i skolen.»

- (7) Tvisten knytter seg til punkt 3 åttende og niende ledd. Bestemmelsene er inntatt under punktet «Sentral avtale». Av betydning for vår sak vises det til:

«Sentral avtale

1. Årsverket

Lærernes samlede arbeidsoppgaver skal utføres innenfor et årsverk på 1687,5 timer (1650 timer for lærere som er 60 år og over). Av årsverket er 38 uker (190 dager) sammenfallende med elevenes skoleår. I tillegg avsettes 6 dager til kompetanseutvikling og planlegging m.m.

2. Inndeling av årsverket

Lærerne får avsatt tid til undervisning, annet arbeid med elever, kollegialt samarbeid, for- og etterarbeid, samarbeid med foresatte og instanser utenfor skolen, faglig-administrative oppgaver og andre planlagte aktiviteter med:

1300 timer på barnetrinnet
1225 timer på ungdomstrinnet
1150 timer i videregående opplæring

Dette er arbeidsplanfestet tid der tid ut over 38 uker (190 dager) ligger inne med 7,5 timer pr dag og tid til undervisning slik den framkommer som årsrammer i vedlagte tabell.

Lærerne spiser og legger nødvendig pausetid innenfor arbeidsplanfestet tid.

Resten av årsverket disponeres av læreren til for- og etterarbeid og faglig ájourføring.

3. Arbeidsplaner

Prinsipper vedrørende innhold, utarbeiding og endring av arbeidsplaner drøftes på den enkelte skole.

Det skal være minimum to planperioder. Den enkelte lærers arbeidsbelastning søkes fordelt mest mulig jevnt over planperiodene.

Arbeidsgiver utarbeider arbeidsplan for den enkelte med grunnlag i tildelte arbeidsoppgaver. Dette gjøres etter samtale med arbeidstaker som kan la seg bistå av sin tillitsvalgte.

Den enkeltes arbeidsplan skal som et minimum angi planfestet arbeidstid, inkludert undervisningstid, den enkelte dag. Arbeidsplanens ytre rammer kan endres med minst to ukers varsel med mindre kortere frist er avtalt med tillitsvalgte som generell ordning, eller at dette er avtalt med den enkelte lærer.

Årsrammen for undervisning kan etter avtale mellom den enkelte lærer og rektor reduseres for at læreren skal kunne utføre andre arbeidsoppgaver i tilknytning til undervisningen.

Gis læreren arbeidsoppgaver som medfører reduksjon i årsrammen for undervisning, behandles dette i samsvar med bestemmelsene i punkt 5.

Arbeidsplanfestet tid fordeles med maksimalt 37,5 timer pr. uke og maksimalt 9 timer pr. dag innenfor arbeidsåret.

Fast overtid kan avtales for en kortere eller lengre periode ved at årsrammen for undervisningstid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen for undervisning er økt med.

Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.

4. Seniortiltak

Lærere har rett til å få redusert årsrammen for undervisning med inntil 5,8 % og 12,5 % fra skoleårets begynnelse det kalenderåret de fyller hhv 55 og 60 år.

Årsrammereduksjonen innebærer en omfordeling av arbeidsoppgaver innenfor det ordinære årsverket. Den omfordelte tiden nyttes til pedagogisk arbeid og forutsettes å lette den enkelte lærers arbeidssituasjon.

5. Andre arbeidsoppgaver

Har lærere arbeidsoppgaver som medfører reduksjon i årsrammen for undervisning, behandles dette på følgende måte:

a. Arbeidet utføres i arbeidsplanfestet tid om ikke annet avtales.

b. Reduksjon for å utføre kontaktlærertjeneste, kontaktlærer for elevrådet og andre funksjoner der reduksjonen samlet utgjør 15 % av årsrammen for undervisning eller mindre, medfører ingen endring i arbeidsplanfestet tid.

...

6. Bestemmelser om tidsressurser

Det avsettes 57/76* årsrammetimer pr opprettet gruppe (maks 30 elever) på ungdomstrinnet. Ressursene forutsettes nyttet blant annet til sosialpedagogisk tjeneste/rådgivning, kontaktlærer elevråd og eventuelt lokalt opprettede funksjoner.

...

b. Kontaktlærertjeneste for elevene

Lærere i grunnskolen og i videregående opplæring som utfører kontaktlærertjeneste for elevene, får redusert årsrammen for undervisning med minimum 28,5/38* årsrammetimer.

...

h. Prosedyre ved krav om nye eller endrete årsrammer i fag i videregående opplæring

Forhandlinger om nye eller endrete årsrammer opptas etter krav fra en av partene. Til vanlig vil dette være i forbindelse med nye/endrede læreplaner i fagene. Bestemmelsen hjemler ikke adgang til å foreta andre endringer i avtalen.

*Årsrammetimer her er i 45/60 minutters enheter»

- (8) Et sentralt punkt i saken er hvordan begrepet «årsramme» skal forstås. I vedlegg til SFS 2213 er det inntatt to tabeller med angivelse av «undervisningstid»: én tabell for grunnskolen og én for videregående opplæring. Undervisningstiden er angitt som en årsramme i 60/45 minutters enheter. For barnetrinnet er årsrammen 741(klokketimer)/988 (45 minutters enheter). For ungdomstrinnet er årsrammen differensiert ut fra hvilket fag det undervises i. Den laveste årsrammen har blant annet norsk og samisk som førstespråk (606/808), mens fagene kunst og håndverk og kroppsøving har den høyeste (711/948). For

lærer som har redusert undervisning på grunn av funksjon som kontaktlærer, sosiallærer/rådgiver mv., brukes årsrammen 741/988 på barnetrinnet og 664/885 på ungdomstrinnet.

- (9) Undervisningstiden for videregående opplæring er ytterligere differensiert ut fra fag og klassetrinn. I enkelte fag vil også lavere antall elever gi økt årsramme. For lærer med redusert undervisningstid på grunn av funksjon som kontaktlærer, sosiallærer/rådgiver mv. benyttes årsramme 607,5/810. Som eksempel på ett av fagene med den laveste årsrammen, 466/622, har det i saken vært vist til norsk på studiespesialisering, trinn Vg2 og Vg3.

(10) **Perioden frem til 1. mai 2004 – tariffavtaleforholdet med staten**

- (11) Frem til 1. mai 2004 var undervisningspersonalet omfattet av tariffavtaler med staten. Etter dette ble forhandlingsansvaret overført til KS.

- (12) Ved særavtale om arbeidstid, leseplikt, mv. for lærere av 15. februar 1993 (arbeidstidsavtalen) ble det avtalt en tilstedeværelsesplikt på 190 timer i skoleåret, jf. avtalens punkt 1.3. Lærerne skulle i tillegg være til stede fem dager utenom skoleåret til felles planlegging, evaluering, kompetanseutvikling mv.

- (13) I Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets (KUFs) rundskriv F-3070 om arbeidstidsavtalen ble det blant annet under merknader til 190-timersrammen uttalt:

«Det vil ikke være naturlig, og har heller ikke vært forutsatt, at denne tidsrammen brukes til arbeidsoppgaver som læreren har redusert undervisningstid eller mottar særlig godtgjøring for å utføre, eller andre oppgaver som læreren skal utføre innenfor tiden til for-, etterarbeid og faglig ajourføring m.m.»

- (14) I 1998 inngikk KUF og lærerorganisasjonene 12 nye særavtaler. I tariffperioden 1998–2000 var det i tillegg inngått en tilpasningsavtale til hovedtariffavtalens fellesbestemmelser. Paragraf 13, overtid, hadde følgende ordlyd:

«Tilpasning:

Undervisning

Undervisningspersonale får overtidsgodtgjøring for pålagte spredte undervisningstimer utover årsrammen for leseplikt. Med «timelønn» menes timelønn for undervisning jf. tilpasning til § 2 nr. 2.

Det kan avtales, men ikke pålegges, et antall overtidstimer for en lengre periode. Avtale inngås mellom arbeidsgiver og den enkelte arbeidstaker. Overtidsgodtgjørelse gis for avtalt antall overtidstimer.»

- (15) I merknaden til § 13 inntatt i håndbok om særavtaler for skoleverket het det blant annet:

«Generelt

§ 13 inneholder bestemmelser for utbetaling av lønn for overtid, dvs. arbeid i tillegg til hel stilling.

Skolelederne skal lønnes etter sitt lønnstrinn i skolelederstillingen både for administrativ overtid og undervisningsovertid (spredte undervisningstimer i tillegg til sin stilling).

...

Heltidsansatte

Ingen arbeidstaker kan tilsettes i mer enn 100 % stilling. Det kan inngås avtale mellom arbeidsgiver og den enkelte arbeidstaker om det antall overtidstimer det er behov for (behovet kan variere fra uke til uke). Antall overtidstimer skal fremkomme for hele avtaleperioden ved avtaleinngåelse. Overtid godtgjøres time for time både for pålagte spredte undervisningstimer ut over årsrammen og for avtalte overtidstimer.»

- (16) Ved tariffforhandlingen i 2000 ble årsverket for lærere redusert til 1687,5. Dette samsvarer med dagens årsverk. I særavtalen om arbeidstid for tariffperioden 1. august 2000–31. juli 2001 kom det inn nye bestemmelser i punkt 6 om overtidsgodtgjøring:

«Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.

Fast årlig overtid kan avtales ved at årsrammen for leseplikt økes, og overtidbetaling gis for det antall timer årsrammen er økt med. Denne godtgjøringen kommer i tillegg til rettigheter fastsatt i foregående avsnitt.»

- (17) I tilpasningsavtalen for perioden 1. august 2000–31. juli 2001, «Tilpasning til hovedtariffavtalens fellesbestemmelser», § 13, overtid, het det:

«Tilpasning:

Undervisningspersonale får overtidsgodtgjøring for pålagte spredte undervisningstimer utover årsrammen for leseplikt. Med «timelønn» menes timelønn for undervisning, jf. tilpasning til § 2 nr. 2.

Merknad:

Det vises til særavtale om arbeidstid for undervisningspersonale i skoleverket pkt. 6, 4. og 5. avsnitt:

«Pålagt overtid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.

Fast årlig overtid kan avtales ved at årsrammen for leseplikt økes, og overtidbetaling gis for det antall timer årsrammen er økt med. Denne godtgjøringen kommer i tillegg til rettigheter fastsatt i foregående avsnitt.»

...»

- (18) Bestemmelser som gjengitt ovenfor i avsnitt 16 ble videreført uendret i tariffperioden 2002–2004.
- (19) **Perioden fra 1. mai 2004 – tariffavtaleforholdet med KS**
- (20) Forhandlingsansvaret ble som nevnt overført til KS med virkning fra 1. mai 2004.
- (21) Partene ble 10. mars 2004 enige om en arbeidstidsavtale for perioden 1. mai 2004–30. april 2006. Avtalen hadde blant annet følgende bestemmelser:

«Avtale om arbeidstid for undervisningspersonalet

Bakgrunn og formål

Under behandling av Stortingsmelding nr. 12 (1999-2000) ”... og yrke skal båten bere...” en handlingsplan for rekruttering til læreryrket, fattet Stortinget følgende vedtak:

“Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at den enkelte skole får større frihet til å organisere arbeidet og til å disponere arbeidstiden for blant annet å gi rom for mer lokalt utviklingsarbeid og mer plass for den enkelte lærers kreativitet.”

Med grunnlag i intensjonserklæringen av 19.5.2000 mellom de sentrale parter i staten er det mellom skolepakke I og II gjennomført lønns- og avtalereguleringer. Et av grunnlagene for videre avtaleutvikling er erfaringene med de sentralt og lokalt initierte forsøkene med alternative arbeidstidsordninger, herunder evalueringen av de sentralt initierte forsøkene. Partenes hovedmålsetning med de sentralt initierte forsøkene var at de skulle bidra til bedre kvalitet på undervisningen. Endrede arbeidsorganiseringer og arbeidstidsordninger skulle bidra til økt elevkontakt, økt fleksibilitet og bedre ressursutnyttelse samtidig som lærernes arbeidsvilkår og profesjonelle handlingsrom skulle ivaretas.

En ny sentral arbeidsavtale for undervisningspersonale skal bidra til å videreføre den positive utviklingen i skolen som er skapt bl.a. gjennom sentralt og lokalt initierte forsøk. Avtalen skal videre bidra til et aktivt engasjement i skoleutviklingen, noe som er en viktig forutsetning for gode pedagogiske utviklingsprosesser ved den enkelte skole. Målsetningen er å skape et læringsmiljø som gir grunnlag for å oppfylle målene i læreplanene.

Viktige elementer for å nå dette målet vil være:

- Økt kontakt elev – lærer, med rom for veiledning og tilrettelegging
- Større rom for samarbeid med kollegaer, foresatte og ledelse
- Fleksibel organisering og tid til lagarbeid
- Varierte arbeidsmåter
- Tilrettelegging for elevmedvirkning i planlegging, gjennomføring og vurdering av læringsarbeidet
- Muligheter for fleksibel arbeidsbelastning
- Trygge og forutsigbare arbeidsvilkår for arbeidstakerne
- Økt rom for kompetanseutvikling
- Økt rom for skoleutvikling og evaluering
- Forenkling som kan frigjøre tid til pedagogisk ledelse

Partene er enige om at en hensiktsmessig utvikling i tråd med disse elementene vil kreve at en vesentlig del av lærernes årsverk bør knyttes til skolen og elevenes aktiviteter. En viktig forutsetning for dette er at de fysiske arbeidsforholdene for lærerne, etter en lokal vurdering, er tilfredsstillende med hensyn til arbeidsplasser og nødvendige hjelpemidler. En annen viktig forutsetning er gode og forutsigbare arbeidsvilkår for arbeidstakerne.

A. Sentral avtale.

...

2. Inndeling av årsverket

Lærernes arbeidstid deles inn i skoletid/fellestid og selvstendig tid. Størrelsen på skoletiden/fellestiden skal være slik at den ivaretar behovet for skoleutvikling (jf. innledningen til avtalen) og andre fellesoppgaver i tråd med skolens pedagogiske plattform. ...

Skoletid/fellestid er:

Barnetrinn:	1300 timer
Ungdomstrinn:	1225 timer
Videregående yrkesfag eller almennfag:	1150 timer

Resten av årsverket er selvstendig tid.

I skoletid/fellestid inngår bl.a. følgende aktiviteter: undervisning, planlegging, samarbeid, kontakt lærer/foresatt, kompetanseutvikling og for- og etterarbeid.

I selvstendig tid inngår for- og etterarbeid og faglig ajourføring.

...

4. ...

Det settes opp arbeidsplaner etter drøftinger lokalt. Arbeidsplanene skal som et minimum angi skoletid/fellestid, inkludert undervisningstid, innenfor planperioden. Den enkelte lærers arbeidsbelastning søkes fordelt mest mulig jevnt over planperiodene.³

Arbeidsplaner kan endres med 2 ukers varsel med mindre partene blir enige om en kortere frist.

Fast årlig overtid kan avtales ved at årsrammen for undervisningsarbeid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen er økt med.»

(22) I note 3 under punkt 4 ovenfor het det:

«Partene er enige om at arbeid ut over årsrammer/arbeidsplaner m.m. godtgjøres/kompenseres som i dagens avtaleverk.»

(23) I Utdanningsforbundets brev 27. januar 2004 til skoletillitsvalgte om «Ny arbeidstidsavtale – hva mener medlemmene?» fremgikk det blant annet at «[d]agens kompensasjonsordninger for overtid, vikartimer med mer er uendret».

(24) I hovedtariffoppgjøret våren 2004 forhandlet partene om ny særavtale for undervisningspersonalet. KS fremmet i sitt krav nr. 1 1. mai 2004 blant annet forslag om «[t]ilpasning til undervisningspersonalet» bestemmelse om overtidsgodtgjøring for «delstilling», og en bestemmelse om beregning av timelønn for undervisning av under én måneds varighet og en formel for beregningen. I sitt krav/tilbud nr. 4 28. april 2004, Særavtale for undervisningspersonalet i kommunal og fylkeskommunal grunnopplæring, fremmet KS forslag til slikt punkt 3.2.2:

3.2.2 Vikartimer innenfor skoletid/fellestid.

Vikartimer som tas innenfor skoletiden/fellestiden og som ikke har inngått i den oppsatte arbeidsplanen, og ikke kommer til fratrukk i årsrammen for undervisning, medfører ingen endring av skoletiden/ fellestiden og gir et tillegg på 0,5 timelønn for undervisning. Dersom det forutsettes at opprinnelig arbeid i tilsvarende tidsrom må utføres utenfor skoletid/fellestid, gis vanlig timelønn for undervisning.»

(25) UHOs (Utdanningsgruppens Hovedorganisasjon) krav nr. 5 30. april 2004 viste under § 6, «Overtid – forskjøvet arbeidstid», til at det i tilbud/krav fra KS var tatt inn «[t]ilpasning til undervisningspersonalet: Det vises til egen arbeidstidsavtale». Under UHOs krav knyttet til undervisningspersonalet var det under «merknad undervisningspersonalet» listet opp når overtid ble utløst. Ett av punktene var at «[d]et pålegges spredte vikartimer utover de som

framkommer av arbeidsplanen og/eller årsrammen for leseplikt». Det ble fremmet krav om en formel for beregning av timelønn, og KS' forslag til formel for beregning av timelønn for undervisning av under én måneds varighet ble avvist.

- (26) I meklingsmannens forslag ved tariffrevisjonen 2004 punkt IV, «Til protokollen», punkt 10, «Ytterligere tilpasninger for undervisningspersonalet i skolen», het det i bokstav a og f:

«a) Særavtale for undervisningspersonalet,

Vedlegg 7

Bestemmelsene i ny særavtale gjøres gjeldende for undervisningspersonalet i skolen for perioden 01.05.2004 til 31.12.200.

Det nedsettes et partssammensatt utvalg med følgende mandat:

Vurdere forholdet mellom arbeidstidsavtalen og ny særavtale. Vurdere konsekvenser av de endringer som ble gjort i avtaleverket pr. 01.05.2004.

...

f) Merknad til arbeidstidsavtalen:

Merarbeid/overtid utløses når:

- Det er pålagt arbeid/undervisning ut over oppsatt arbeidsplan.
- Skoletid/fellestid overstiger 9 timer pr dag, 37,5 timer pr uke eller de fastsatte årlige rammer for skoletid/fellestid, jf. arbeidstidsavtalen pkt 2, overstiges.
- Det pålegges spredte vikartimer utover de som framkommer av arbeidsplanen og/eller årsrammen for leseplikt.
- Det undervises mer enn det som framkommer av de aktuelle årsrammer for leseplikt.
- Det avtales fast årlig overtid ved at årsrammen for leseplikt økes.»

- (27) I meklingsmannens forslag til særavtale for undervisningspersonalet var det tatt inn et punkt om vikartimer innenfor skoletid/fellestid. Dette ble tatt inn i den endelige særavtalen for undervisningspersonale i kommunal og fylkeskommunal opplæring (SFS 2213) for perioden 2004–2006 under punkt 3.2, diverse bestemmelser:

«3.2.2. Vikartimer innenfor skoletid/fellestid

Vikartimer som tas innenfor skoletiden/fellestiden og som ikke har inngått i den oppsatte arbeidsplanen, og ikke kommer til fratrukk i årsrammen for undervisning, godtgjøres med vanlig timelønn for undervisning, jf. fellesbestemmelsene § 12 tilpasning til pkt. 12.5.

Det forutsettes at opprinnelig arbeid i aktuelt tidsrom utføres utenfor skoletid/fellestid.»

- (28) I Utdanningsforbundets håndbok i kommunalt avtaleverk (KS) november 2004 var det vist til formelen partene var blitt enige om for beregning av timelønn. Videre het det:

«*Kommentar:* Dette er en formel som har framkommet som et forhandlingsresultat og denne formelen vil være basis for all timelønnsberegning i forbindelse med undervisning.

...

Tilpasning for undervisningspersonalet:

Overtidstillegg for undervisning beregnes ut fra timelønn for undervisning (jamfør § 12.5).»

- (29) I den nevnte håndboken var merknad f) til arbeidstidsavtalen, jf. avsnitt 26, tatt inn under punktet om «[n]år utløses overtidstillegg». Det var tilføyd at «[i] de tilfeller det er tale om overtid og ikke merarbeid kommer overtidstillegget i tillegg til den timelønn som gjelder».

- (30) I KS' B-rundskriv 7/2004, undervisningspersonalet, var det blant annet under punkt 6, «Protokoll til Riksmeklingsmannens skisse, pkt 10», uttalt:

«Merarbeid/overtid utløses når:

- Det er pålagt arbeid/undervisning utover oppsatt arbeidsplan
- Skoletid/fellestid overstiger 9 timer pr dag, 37,5 timer pr uke eller de faste rammer for skoletid/fellestid
- Det undervises mer enn det som framkommer av de aktuelle årsrammer for leseplikt.
- Det avtales fast årlig overtid ved at årsrammen for leseplikt økes.

...

Vikartimer som utføres i skoletid/fellestid og som overskrider årlig ramme for undervisning, godtgjøres med vanlig timelønn for undervisning tillagt overtidstillegg. Opprinnelig arbeid som skulle vært utført i det aktuelle tidsrommet forutsettes utført utover allerede fastsatt fellestid.»

- (31) KS og Utdanningsforbundet utarbeidet en presentasjon til bruk i felles foredrag om overføringen av forhandlingsansvaret til KS og om arbeidstidsavtalen for undervisningspersonalet. Under overskrift «Undervisningsbegrepet», fremgikk det:

«Denne avtalen viderefører forståelsen av undervisningsbegrepet:

"Partene er enige om at dersom det oppstår uenighet om forståelsen og praktiseringen av årsrammer, undervisningsbegrepet og seniorpolitiske tiltak legges avtalefortolkninger av disse i det statlige avtaleverk til grunn i perioden 2004-06."»

- (32) Under overskriften «Avtale», fremgikk det av presentasjonen blant annet at «[p]artene er enige om at arbeid utover årsrammer/arbeidsplaner m.m. godtgjøres/kompenseres som i dagens avtaleverk».
- (33) I samsvar med meklingsmannens forslag til løsning ved tariffrevisjonen per 1. mai 2004, jf. avsnitt 26, ble det nedsatt et partssammensatt utvalg for å vurdere forholdet mellom arbeidstidsavtalen og den nye særavtalen (SFS 2213). Utvalget leverte sin sluttrapport 8. februar 2006. Under punkt 3, «Utviklingen av ny arbeidstidsavtale», var det i punkt 3.1 tatt inn merknader fra KS. Her fremgikk blant annet:

«3.1.1.2. To-tidssystemet.

KS vil videre peke på de utfordringene dagens avtale skaper ved at det er et skille mellom undervisningstid og tid til andre oppgaver.

Dette skillet medfører en tredeling av arbeidstiden (undervisning/andre oppgaver/selvstendig tid) gjennom et "to-tidssystem" der undervisningstid har en høyere verdi (også lønnsmessig) enn tid til andre oppgaver. Av dette følger:

- Det er ressurskrevende å administrere dette systemet siden det medfører planlegging og regnskap med to typer tidsforbruk i forhold til årsverk/beskjeftigelsesgrad – og dermed også i forhold til kompensasjon/overtid. Det særegne ved dette systemet er at det medfører overtidsbetaling for undervisning selv om denne foregår innenfor årsverket av den andre tidstypen (skoletid/fellestid).
- En videre følge av to-tidssystemet er vanskene med å benytte læreårsverket på en fleksibel måte når det – som i skolen – ofte oppstår situasjoner som krever omlegging i driftsorganisering der skifte mellom undervisning og andre oppgaver kan være en

naturlig løsning.»

- (34) Ved tariffrevisjonen i 2006 ble de to avtalene (arbeidstidsavtalen og SFS 2213) slått sammen til én avtale: «SFS 2213 Undervisningspersonalet i kommunal og fylkeskommunal grunnopplæring». Avtalen gjaldt for perioden 1. august 2006–31. desember 2009. Under punktet «Sentral avtale», punkt 3, arbeidsplaner, hadde åttende og niende ledd slik ordlyd:

«Fast overtid kan avtales for en kortere eller lengre periode ved at årsrammen for undervisningstid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen for undervisning er økt med.

Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.»

- (35) I Forbundsnytt fra Utdanningsforbundet 6. november 2006 ble det blant annet uttalt under punktet om KS-området, «Arbeidsplaner – overtid vikartimer»:

«Forholdet til overtidsbetaling for vikartimer

Dersom en lærer for eksempel pålegges to vikartimer en dag i tillegg til ordinær undervisning, kan dette godtgjøringsmessig behandles på følgende måter:

1. Endring av arbeidsplanen Når læreren får beskjed om hvilke to ordinære undervisningstimer innenfor den arbeidsplanfestede tiden i planperioden som læreren ikke skal ha, betraktes det hele kun som en endring av arbeidsplanen. Altså ingen ekstra godtgjøring.

2. Overtid Dersom pkt. 1 ikke er oppfylt, skal det gis ordinær overtidsgodtgjøring for vikartimene.

3. Avspasering + overtidstillegg Alternativt til pkt. 2 kan det avtales avspasering av vikartimene time for time (undervisningstime mot undervisningstime) + utbetaling av overtidstillegget.»

- (36) I Kommunens personalhåndbok for 2007 punkt 5.10.9, «Overtid for undervisningspersonale», het det blant annet:

«Etter *sentral avtale* får undervisningspersonale overtidskompensasjon ved arbeid utover ni timer per dag eller 37,5 timer per uke. Når det gjelder overtid for undervisningstimer, vil undervisning utover årsrammen for de ulike fagene/nivåene utløse overtid.

Tilfeldige vikartimer gjennom året vil utløse overtid dersom det ikke samtidig avtales at disse timene skal avregnes senere i samme arbeidsplanperiode.

...»

- (37) Kommunens personalhåndbok for 2008 og 2014 hadde likelydende kommentar.
- (38) I e-post 9. januar 2014 fra Kjersti S. Myklebust i KS forhandling til en ansatt i Kristiansand kommune het det blant annet:

«Vi gjør oppmerksom på at dersom læreren har deltidsstilling, eller dersom læreren av ulike grunner har redusert undervisning, f.eks. på grunn av funksjoner e.l., vil godtgjøringen for tilfeldige vikartimer være ordinær undervisningstimelønn fram til årsrammen for undervisning er nådd. Det er kun ved undervisning ut over de(n) ordinære årsrammen(e) for

undervisning at undervisningsovertid utløses».

(39) Ordlyden i de omtvistede bestemmelsene i SFS 2213 for tariffperioden 2006, jf. ovenfor i avsnitt 34, er likelydende med de som gjaldt for perioden frem til 31. juli 2015, og som den foreliggende tvisten er knyttet til. Åttende og niende ledd ble ikke endret ved tariffrevisjonene i 2009 og 2012.

(40) **Twisteforhandlingene mellom partene**

(41) Tvisten har sitt utspring i lokal uenighet mellom Utdanningsforbundet og Østfold fylkeskommune. I uenighetsprotokoll datert 23. november 2011 uttales blant annet:

«Uenighet om utbetaling av overtidsgodtgjøring for undervisningspersonale med redusert årsramme for undervisning

Bakgrunn:

Utdanningsforbundet ba i brev av 11. mai 2011 om forhandlinger i hht. HA § 7-1, rundt forståelsen av en "avklaring" gitt i Østfold fylkeskommunes ledergruppe for utdanning (LGU) 7. april 2011. Utdanningsforbundet hadde blitt gjort kjent med "avklaringen" gjennom referat fra LGU, og en muntlig utdyping fra personaldirektøren.

"Avklaringen" er i referat fra LGU formulert som følger:

Avlønning av lærere (seniorer, funksjoner og ledere) med redusert undervisningsårsramme, skal sees i sammenheng med individuell arbeidsavtale. Undervisning utover redusert årsramme genererer ikke overtidstillegg. Lærere med redusert undervisningsårsramme som tar ekstra undervisning skal ikke ha overtidstillegg før årsrammen for undervisning er oppfylt. Enighet om felles praksis ved skolene fra skoleåret 2011/2012.

...

Partene er gjennom samtaler ikke kommet frem til felles forståelse i saken.»

(42) Det ble 15. november 2013 avholdt forhandlingsmøte mellom Østfold fylkeskommune og Utdanningsforbundet, Skolenes landsforbund, Tekna, Norsk Lektorlag og NITO.

Protokollen lyder:

«Uenigheten har bakgrunn i Østfold fylkeskommunes praksis rundt utbetaling av overtidsgodtgjøring for undervisningspersonale med redusert årsramme for undervisning. Det er tidligere skrevet uenighetsprotokoll med samme tema.

Østfold fylkeskommune sendte 5. august 2013 brev til rektorene ved de videregående skolene om felles praksis for godtgjøring av merarbeid og overtid gjeldende fra 1. august 2013. Dette brevet har dannet grunnlag for nye drøftinger mellom arbeidstakerorganisasjonene og Østfold fylkeskommune, senest i møte 14. oktober 2013. Kopi av brevet dekker arbeidsgiver syn i saken, og følger som vedlegg til protokollen.

Partene har gjennom samtaler ikke kommet frem til felles forståelse i saken.»

(43) Det ble 23. januar 2015 avholdt forhandlingsmøte mellom KS og Utdanningsforbundet.

Protokollen lyder:

«Partene kom ikke til enighet.

KS anførte:

Overtidsbetaling utløses ved undervisning ut over årsrammene for undervisning, slik disse årsrammene fremkommer i vedlegg 1 til SFS 2213, samt ved undervisning ut over arbeidsplanfestet tid.

Utdanningsforbundet anførte:

For fast avtalt overtid gjelder følgende:

«Fast overtid kan avtales for en kortere eller lengre periode ved at årsrammen for undervisningstid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen for undervisning er økt med.»

Med «årsrammen for undervisning» menes den årsrammen som gjelder for den enkelte lærer, uavhengig av om vedkommende har fått redusert årsrammen som følge av andre arbeidsoppgaver, som for eksempel kontaktlæreroppgaver.

For pålagte vikartimer gjelder følgende:

«Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.»

Ved pålagte vikartimer ut over oppsatt arbeidsplan utbetales overtid for hver pålagte time. Organisasjonene er uenig i KS sin påstand om at det ved tariffrevisjonen i 2004 skjedde et "regimeskifte" som innebærer en annen forståelse av avtalebestemmelsene om overtid enn det organisasjonene har anført.»

- (44) Utdanningsforbundet innga stevning 27. oktober 2015. Norsk Lektorlag erklærte 16. november 2015 partshjelp til støtte for saksøker, jf. arbeidstvistloven § 46 første ledd. NITO – Norges ingeniør- og teknologorganisasjon og Tekna – Teknisk-naturvitenskapelig forening erklærte 23. november 2015 partshjelp til støtte for saksøker. KS innga tilsvaer 15. desember 2015. Hovedforhandling i saken ble avholdt 19.–22. september 2016. Fire partsrepresentanter og ni vitner avga forklaring. Dom i saken har på grunn av reisefravær blant dommerne ikke blitt avsagt innen lovens frist på fire uker, jf. arbeidstvistloven § 56 andre ledd.
- (45) **Partenes påstandsgrunnlag og påstander**
- (46) *Utdanningsforbundet og partshjelperne Norsk Lektorlag, NITO – Norges ingeniør- og teknologorganisasjon og Tekna – Teknisk-naturvitenskapelig forening har i korte trekk anført:*
- (47) Bestemmelsene i SFS 2213 punkt 3 åttende og niende ledd må forstås slik at lærer i full stilling som har redusert årsramme for undervisning, for eksempel på grunn av kontaktlærerfunksjon, har krav på overtidsgodtgjørelse ved undervisning utover de undervisningstimene som er avtalt for ham eller henne. Det er ikke krav om at årsrammene slik disse er fastsatt i vedlegget til SFS 2213, først må være nådd.
- (48) *SFS 2213 punkt 3 åttende ledd – fast avtalt overtid*
- (49) Med begrepet «årsrammen for undervisning» i åttende ledd siktes det til undervisningstimene som er fastsatt for den enkelte lærer det enkelte skoleår. For lærer som får lavere årsrammetimetall som følge av andre oppgaver som angitt i særavtalen, blir innslagspunktet for overtidsgodtgjørelse den lavere årsrammen.

- (50) Ordlyden i åttende ledd isolert sett løser ikke entydig om det siktes til den faktiske årsrammen som er fastsatt for den enkelte, eller den årsrammen som følger av tabellene i vedlegget. KS har anført at årsramme ikke kan forstås som noe annet enn de maksimale rammene som følger av vedlegget. Det er ikke riktig. Avtalen benytter årsramme forskjellig, og begrepet må derfor forstås i den sammenheng det inngår. Flere bestemmelser gir rett til redusert årsramme for undervisning. Dette viser at begrepet «årsramme» ikke er konstant. John Røyrvik, som har vært spesialrådgiver i KS, refererte også til årsrammen for den enkelte lærer.
- (51) Tariffhistorikken støtter entydig Utdanningsforbundets syn. Partene er enige om at praksis fra statens tid er i samsvar med denne oppfatningen. Partene hadde en felles forutsetning om å videreføre reglene om overtidskompensasjon. Dette er kommet til uttrykk ved flere anledninger. I note 3 til arbeidstidsavtalen fremgår det uttrykkelig at partene var enige om at «arbeid utover årsrammer/arbeidsplaner m.m. godtgjøres/kompenseres som i dagens avtaleverk». Dette fremgår også av merknaden til arbeidstidsavtalen i meklingsprotokollen fra 2004. Merknaden fremstår som en utdyping av forutsetningen i note 3. Punktene var inntatt i UHOs krav nr. 5 av 30. april 2004. Tankegangen var å sikre retten til overtidsbetaling. Tidligere forhandlingssjef i Utdanningsforbundet, Ole Petter Blindheim, forklarte at bakgrunnen var at arbeidstakersiden ønsket å sikre seg på alle kanter. Det ble også bekreftet av tidligere spesialrådgiver i KS, Per Remme.
- (52) Ved utformingen av bestemmelsene ved tariffrevisjonen i 2006 ble «ringen sluttet». Vi kjenner igjen ordlyden fra bestemmelsene som gjaldt i statens tid og før KS fikk forhandlingsansvaret.
- (53) Praksis støtter ytterligere saksøkers syn. På bakgrunn av parts- og vitneforklaringene må det legges til grunn at det ikke er eksempler på at KS' syn har vært praktisert – med unntak av enkelte av skolene i Østfold fylkeskommune, som denne saken gjelder.
- (54) Innføring av skoletid/fellestid kan ikke begrunne KS' standpunkt. Kriteriet for rett til overtidsgodtgjørelse har hele tiden vært knyttet til «årsrammen» for undervisning. Det er da uten betydning at det innføres skoletid.
- (55) Klarhetsreglene medfører at bestemmelsen må tolkes i disfavør av den som burde uttrykt seg klarere, her KS, jf. også ARD-2005-382. KS har i saken anført at det skjedde et «regimeskifte» i 2004, og at overtidsreglene ble «dramatisk» endret. Dette ble aldri formidlet til arbeidstakersiden, og det ble ikke sagt noe om en «dramatisk» endring. Det ble derimot uttrykt en felles forutsetning om videreføring av bestemmelsene i det

dagjeldende regelverket. Innføringen av sammenhengende arbeidsplanfestet tid ble ikke kompensert lønnsmessig, og det har formodningen mot seg at overtidsgodtgjørelsen ble dramatisk svekket.

- (56) *SFS 2213 punkt 3 niende ledd – pålagt arbeid utover oppsatt arbeidsplan*
- (57) Lærer i 100 % stilling som blir pålagt arbeid utover det som fremgår av arbeidsplanen, har rett til overtidsgodtgjørelse. Overtidskriteriet er knyttet til «arbeid», ikke arbeidstid. Det siktes til vikartimer som legges innenfor den arbeidsplanen læreren har. Formålet underbygger at det foreligger rett til overtid – læreren får ekstra arbeid som må utføres.
- (58) Tariffhistorikken støtter også her Utdanningsforbundets forståelse. Partene var enige om å videreføre praksis fra statens tid, noe som fremgår av note 3 til arbeidstidsavtalen og meklingsprotokollen fra 2004 bokstav f. Formuleringen i protokollen er fullt ut i samsvar med saksøkers syn – «det pålegges spredte vikartimer utover de som framkommer av arbeidsplanen ...». Da bestemmelsen fikk sin utforming i 2006, var ordlyden identisk med statens avtale frem til 2004.
- (59) Punkt 3.2.2 i særavtalen, som KS mener støtter deres syn, var en bestemmelse om timelønn, ikke overtidsgodtgjøring. Dette ble også uttalt av vitnene Rasmus Gjestland fra Utdanningsforbundet og tidligere spesialrådgiver i KS, Per Remme. Bestemmelsen ble tatt ut av avtalen i 2006, og det kan ikke utledes noe av den nå.
- (60) KS har frem til e-post fra Kjersti S. Myklebust i januar 2014 gitt uttrykk for samme syn som Utdanningsforbundet. Eksempelvis er det i KS' personalhåndbok fra 2007 uttalt at «tilfeldige vikartimer» vil utløse overtid «dersom det ikke samtidig avtales at disse timene skal avregnes senere i samme arbeidsplanperiode».
- (61) Praksis støtter Utdanningsforbundets syn, jf. ovenfor. Heller ikke på dette punkt kan innføring av skoletid/fellestid begrunne KS' standpunkt. Klarhetsregelen vil også her innebære at bestemmelsen må tolkes i disfavør av KS, som burde uttrykt seg klarere.
- (62) Det er krevd etterbetaling fra det tidspunktet da kravet ble reist i lokale forhandlinger 23. november 2011. Det bestrides ikke at etterbetalingskravet i perioden 23. november 2011–27. oktober 2012 er foreldet.
- (63) Det er nedlagt slik påstand:
- «1. Med begrepet «årsramme for undervisning» i SFS 2213 punkt 3, åttende ledd siktes det til undervisningstimer som i arbeidsplaner er fastsatt for den enkelte lærer for det enkelte skoleår.

2. Når en lærer i 100 % stilling får redusert årsramme for undervisning på grunnlag av øvrige bestemmelser i SFS 2213, skal undervisningstimer som avtales utover denne årsrammen avlønnes med timelønn for undervisning og overtidsgodtgjøring.
3. SFS 2213 punkt 3, niende ledd er slik å forstå at en lærer i 100 % stilling som pålegges undervisningstimer i tillegg til de som fremgår av oppsatt arbeidsplan, skal avlønnes med timelønn for undervisning og overtidsgodtgjøring for disse timer.
4. I henhold til punktene ovenfor foretar Østfold fylkeskommune etterbetaling fra 23.11.2011.»

- (64) KS og Østfold fylkeskommune har i korte trekk anført:
- (65) Det er to grenser for overtid. Undervisning utenfor planfestet arbeidstid gir rett til undervisningsovertid – selv om undervisningen ikke er utover årsrammen. Dersom det innenfor planfestet arbeidstid undervises utover årsrammen, vil det være undervisningsovertid. Hvis det derimot undervises innenfor planfestet arbeidstid, men ikke utover årsrammen, foreligger rett til timelønn for undervisning, ikke overtidsgodtgjørelse.
- (66) Endringene i arbeidstidsordningen da KS overtok forhandlingsansvaret i 2004, innebar at en større del av arbeidstiden ble lagt under rektors styringsrett, og en mindre del ble overlatt til lærernes egen disposisjon. I innledningen til arbeidstidsavtalen av 2004 fremgår at bakgrunnen for og formålet med avtalen blant annet var å «bidra til økt elevkontakt, økt fleksibilitet og bedre ressursutnyttelse». Skolens behov for å kunne utnytte ressursene på best mulig måte og ønsket om fleksibilitet sto sentralt. Det ble innført arbeidstid – først betegnet «skoletid/fellestid», og i ny SFS 2213, «arbeidstid på skolen». Dette medførte endringer i overtidsgrunnlaget.
- (67) SFS 2213 punkt 3 åttende ledd – fast avtalt overtid
- (68) Rett til overtidsgodtgjørelse etter denne bestemmelsen inntreer først når det avtales undervisning utover de ytre rammene for undervisning i de aktuelle fagene. Dette følger av en objektiv og språklig forståelse av avtalen.
- (69) Årsrammen for leseplikt og årsrammen for undervisning er klare og definerte begrep. Dette var også situasjonen da staten hadde forhandlingsansvaret. Årsrammebegrepet har ett innhold – det vil si årsrammene som fremgår av vedlegget til SFS 2213. Det eksisterer ikke en «individuell» årsramme. Begrepet er også i andre sammenhenger benyttet på en slik måte at det er klart at med begrepet «årsramme» menes de årsrammene som følger av vedlegget. Årsrammene er faste og kan bare endres av partene i samsvar med prosedyrene i SFS 2213 punkt 6 bokstav h. Det er noe varierende begrepsbruk når det er tale om redusert undervisningstid, men det kan ikke tillegges vekt ved tolkningen av hva som ligger i begrepet «årsramme» i denne overtidsbestemmelsen.

- (70) En lærer som for eksempel utfører kontaktlærertjenester, får redusert antallet undervisningstimer. Årsrammen for undervisning er den ytre rammen, og den er ikke endret.
- (71) Når lærerne fikk overtidsgodtgjørelse da staten hadde forhandlingsansvaret, var det fordi arbeidet ble utført i det som var definert som «egentid». Dette ble endret ved innføringen av arbeidsplanfestet tid. Pålegges læreren å undervise innenfor den arbeidsplanfestede tiden, skjer en omfordeling av arbeidsoppgaver innenfor arbeidstiden. Læreren må i slike tilfeller omdisponere oppgaver. Undervisningen skjer her innenfor den arbeidstiden læreren allerede har fått betaling for. I tillegg til ordinær lønn får imidlertid læreren også betalt for undervisningstimen, men ikke overtidsgodtgjørelse.
- (72) Dersom undervisningen medfører at lærerens undervisningstid går utover årsrammene i vedlegget til særavtalen, vil det foreligge rett til overtid etter punkt 3 åttende ledd. Dette fremgår ikke av selve avtaleteksten, men av meklingsmannens møtebok bokstav f fra tariffoppgjøret i 2004.
- (73) *SFS 2213 punkt 3 niende ledd – pålagt arbeid utover oppsatt arbeidsplan*
- (74) Det foreligger ikke rett til overtidbetaling for vikartimer innenfor arbeidstiden på skolen – det vil si innenfor den arbeidsplanfestede tiden. Et unntak fra dette er hvis det undervises utover årsrammen for undervisning. Årsramme i denne sammenheng er utvilsomt den som fremkommer av vedlegg 1 til særavtalen.
- (75) Ordlyden i særavtalen som gjaldt da KS overtok forhandlingsansvaret, er den samme som den partene tvistes om. Den store forskjellen, sammenliknet med situasjonen da staten hadde forhandlingsansvaret, er hva som inngår i den oppsatte arbeidsplanen. Frem til 2004 ville ekstra undervisningstid falle i lærerens egendisponerte/selvstendige tid, slik at det utløste rett til overtidsgodtgjørelse. Dette ble endret i 2004 med innføringen av arbeidstid på skolen. Dersom læreren blir pålagt en tilfeldig vikartime innenfor vedkommendes arbeidstid på skolen, foreligger ikke rett til overtidsgodtgjørelse. Dette er vikartime innenfor ordinær arbeidstid. Dersom det undervises utover årsrammen for undervisning, vil det utløse rett til overtidsgodtgjørelse. Det samme gjelder ved vikartimer utenfor lærerens arbeidsplan.
- (76) Tariffhistorikken støtter de saksøktes syn. Protokollen om arbeidstid ble undertegnet 10. mars 2004. Her ble prinsippet om skoletid/fellestid innført. Det ble også tatt inn en fotnote om overtid og at arbeid ut over årsrammen skal godtgjøres som tidligere. Fotnoten omhandler «kompensasjonen». Innslagspunktet for når det foreligger rett til overtid, ble

imidlertid endret. Når det legges inn en ytre ramme, slik det ble gjort med fastsettelse av skoletid/fellestid, er en naturlig konsekvens av dette at innslagspunktet endres.

- (77) I kommuneoppgjøret i 2004 ble det inngått ny særavtale for undervisningspersonale. Avtalens punkt 3.2.2 presiserer hvilke konsekvenser den nye arbeidstidsavtalen får for vikartimer som tas innenfor skoletid/fellestid. Bestemmelsen ble tatt inn for å vise konsekvensene av systemendringen som skjedde i 2004. Ved oppgjøret i 2006 ble arbeidstidsavtalen innarbeidet i særavtalen. Særavtalen fikk da nytt punkt 3 niende ledd med samme ordlyd som den partene tvistes om. Etter det arbeidet som ble gjort under tariffoppjøret i 2004, var det klart hvilket innhold denne bestemmelsen hadde. Det var ikke nødvendig å ta inn en egen betalingsbestemmelse for vikartimer som blir tatt innenfor skoletid/fellestid. En lærer som tar ekstra vikartime innenfor sin arbeidstid, har som nevnt rett til betaling for denne timen, selv om dette er arbeidstid læreren allerede har fått lønn for. Bestemmelsen som regulerte retten til overtid, ble ikke endret. Det forhold at 3.2.2 ble tatt ut, endret ikke grunnlaget for overtid.
- (78) Praksis støtter KS' syn når det gjelder forståelsen av begge bestemmelsene. Standpunktet til KS har vært konsekvent, og rådgivningen har vært i tråd med dette. Dette fremgår også av B-rundskrivene og i KS' personalhåndbøker. Det har vært omfattende kursvirksomhet hos medlemmene, og tidligere spesialrådgiver i KS, Per Remme, stilte seg uforstående til at skolene ikke skulle ha fulgt KS' syn og råd.
- (79) Det er ikke grunnlag for en «trekkspilleffekt» slik saksøker har gjort gjeldende. Dersom en lærer blir pålagt ekstra undervisning i sin arbeidsplanfestede tid, innebærer dette at det han eller hun skulle gjort i denne tiden, utskytes til senere. Læreren må i slike tilfeller omdisponere arbeidet. Dersom ekstra undervisning medfører at læreren ikke får utført sitt vanlige arbeid, kan han eller hun inngå avtale med rektor om å arbeide overtid.
- (80) Subsidiært, og for det tilfellet at retten kommer til at det er grunnlag for etterbetaling, må denne begrenses til det som ikke er foreldet etter foreldelsesloven § 3 jf. § 2.
- (81) Det er nedlagt slik påstand:
- «KS og Østfold fylkeskommune frifinnes.»**
- (82) **Arbeidsrettens merknader**
- (83) *Arbeidsretten* er kommet til at saksøker må få medhold, og vil bemerke:

- (84) Tvisten gjelder hvilket innslagspunkt som gjelder for overtidsgodtgjørelse ved ekstra undervisning etter Sentral forbundsvis særavtale for undervisningspersonell, SFS 2213, sentral avtale punkt 3 åttende og niende ledd. Partene er enige om at lærerne har rett til ekstra lønn for slik undervisning. Spørsmålet er om lærere som er ansatt i full stilling og som av årsaker som nevnt i særavtalen har redusert årsramme for undervisning, har rett til overtidsgodtgjørelse fra første time. De saksøkte har anført at rett til overtidsgodtgjørelse først inntreer fra det tidspunktet årsrammene for undervisning, slik de er angitt i vedlegg 1 til SFS 2213, er overskredet.
- (85) Tvisten er knyttet til særavtalen (SFS 2213) for tariffperioden 1. januar 2012–31. desember 2012, senere forlenget til 31. juli 2015. Partene er enige om at de endringene som ble avtalt ved oppgjøret i 2014, er uten betydning for saken.
- (86) Arbeidsretten vil innledningsvis kort beskrive arbeidstidsordningen for lærere. Etter SFS 2213 punkt 1 skal lærernes samlede arbeidsoppgaver utføres innenfor et årsverk på 1687,5 timer. Årsverket består av arbeidsplanfestet tid og tid læreren selv disponerer til for- og etterarbeid og faglig ajourføring. Den arbeidsplanfestede tiden er 1300 timer på barnetrinnet, 1225 på ungdomstrinnet og 1150 i videregående opplæring, jf. SFS 2213 punkt 2 og avsnitt 7. Undervisningstiden inngår i den arbeidsplanfestede tiden. Undervisningstiden er angitt som årsrammer i vedlegg til SFS 2213. For barnetrinnet er årsrammen 741 timer. For ungdomstrinnet og videregående opplæring er årsrammene differensiert ut fra fag, og for videregående opplæring, også etter klassetrinn, se avsnitt 8 og 9. Det følger av SFS 2213 punkt 2 siste ledd at «[r]esten av årsverket disponeres av læreren til for- og etterarbeid og faglig ajourføring», jf. avsnitt 7.
- (87) Etter SFS 2213 punkt 3 tredje og fjerde ledd skal det utarbeides arbeidsplan for den enkelte. Arbeidsplanen skal som et minimum angi planfestet arbeidstid, inkludert undervisningstid, den enkelte dag, jf. avsnitt 7.
- (88) De to omtvistede bestemmelsene er inntatt i punkt 3 åttende og niende ledd og lyder:
- «Fast overtid kan avtales for en kortere eller lengre periode ved at årsrammen for undervisningstid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen for undervisning er økt med.**
- Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.»**
- (89) Ordlyden i de to bestemmelsene gir isolert sett i begrenset grad veiledning for tolkningsspørsmålene. Som retten kommer tilbake til, er tariffhistorikken sentral for tolkningen.

- (90) KS overtok forhandlingsansvaret for undervisningspersonell med virkning fra 1. mai 2004. Tariffavtaleforholdet med staten er beskrevet i avsnitt 10 flg. Særavtalen som gjaldt for perioden 2002–2004, hadde slike bestemmelser:

«Pålagt arbeid ut over oppsatt arbeidsplan, eller arbeidsplaner som overstiger grensene for maksimal tilstedeværelse, utløser overtidsgodtgjøring.

Fast årlig overtid kan avtales ved at årsrammen for leseplikt økes, og overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen er økt med. Denne godtgjøringen kommer i tillegg til rettigheter fastsatt i foregående avsnitt.»

- (91) Partene er enige om at praksis i den tiden staten hadde forhandlingsansvaret, var i samsvar med saksøkers syn. Det vil si at det forelå rett til overtidsbetaling dersom en lærer i full stilling, men som hadde redusert undervisningsplikt, ble pålagt vikartimer eller inngikk avtale om ekstra undervisning. Det var således uten betydning for retten til overtidsbetaling om læreren hadde redusert undervisningsplikt.
- (92) *SFS 2213 punkt 3 åttende ledd – fast avtalt overtid*
- (93) SFS 2213 punkt 3 åttende ledd regulerer tilfeller der det avtales ekstra undervisning for en kortere eller lengre periode. Etter KS' syn vil det bare foreligge rett til overtidsgodtgjørelse dersom årsrammene for undervisning i vedlegg 1 til SFS 2213, er overskredet.
- (94) Ved tolkningen av punkt 3 åttende ledd er det for det første spørsmål om hvordan begrepet «årsramme» skal forstås. KS har anført at begrepet «årsramme» bare har én betydning, det vil si de rammene som fremgår av vedlegg 1, og at det ikke finnes noen individuell årsramme i særavtalens forstand. Til støtte for dette synet har KS særlig vist til bestemmelsen i SFS 2213 punkt 6 bokstav h om prosedyrer ved endring av årsrammene, jf. avsnitt 7. Det følger av denne bestemmelsen at dette til vanlig vil være i forbindelse med nye eller endrede læreplaner i fagene. Etter rettens syn er denne bestemmelsen ikke til hinder for at begrepet «årsramme» også kan forstås slik at det refererer til den årsrammen – undervisningstiden – som er fastsatt for den individuelle læreren. Vedlegg 1 vil dermed angi de ytre rammene for undervisningstid. Det vil imidlertid også måtte fastsettes en årsramme som angir undervisningstiden for den enkelte ut fra blant annet klassetrinn, eventuelt fag mv.
- (95) Det er flere bestemmelser som regulerer en reduksjon av undervisningstiden. Det fremgår for eksempel av punkt 3 femte ledd at «[å]rsrammen for undervisning kan etter avtale mellom den enkelte lærer og rektor reduseres for at læreren skal kunne utføre andre arbeidsoppgaver i tilknytning til undervisningen». Sjette ledd omtaler også «reduksjon i

årsrammen for undervisning», og det følger av punkt 4, seniortiltak, at lærere som har fylt 55 og 60 år, har rett til å få «reduisert årsrammen for undervisning». Et annet eksempel er kontaktlærertjeneste. Lærere som utfører slik tjeneste, «får redusert årsrammen for undervisning med minimum 28,5/38* årsrammetimer», jf. avsnitt 7. I dette ligger at *undervisningstiden* til den enkelte lærer blir redusert, for eksempel fordi han eller hun påtar seg andre oppgaver. Begrepet «årsramme» må derfor forstås i den sammenheng det inngår. Når åttende ledd gir rett til overtidsbetaling for «det antall timer årsrammen for undervisning er økt med», må dette slik retten ser det, forstås slik at det refererer til undervisningstiden til den enkelte slik den er fastsatt i arbeidsplanen. Dette tilsier at lærer i full stilling som har redusert undervisningstid, vil ha rett til overtidsgodtgjørelse fra første time med undervisning utover den årsrammen som er fastsatt for ham eller henne.

- (96) Det er andre momenter som støtter denne tolkningen.
- (97) Som nevnt står tariffhistorikken sentralt i saken. Den første avtalen som ble inngått mellom Utdanningsforbundet og KS, var avtalen om arbeidstid for undervisningspersonale av 10. mars 2004, jf. avsnitt 21. Det fulgte av punkt 4 fjerde ledd at «[f]ast årlig overtid kan avtales ved at årsrammen for undervisningsarbeid økes. Overtidsbetaling gis for det antall timer årsrammen er økt med.» Denne bestemmelsen er svært lik den bestemmelsen som gjaldt frem til KS overtok forhandlingsansvaret, jf. avsnitt 16, og den omtvistede bestemmelsen, jf. avsnitt 88. I note 3 til arbeidstidsavtalen var det tatt inn at «[p]artene er enige om at arbeid utover årsrammer/arbeidsplaner m.m. godtgjøres/kompenseres som i dagens avtaleverk». Ved kommuneoppgjøret senere på våren 2004 var det inntatt merknader til arbeidstidsavtalen i meklingsmannens protokoll, jf. avsnitt 26. I merknadene bokstav f fremgår det av siste strekpunkt at merarbeid/overtid utløses ved at «[d]et avtales fast årlig overtid ved at årsrammen for leseplikt økes». Etter rettens syn må «merarbeid» her forstås slik at det refererer til de som arbeider deltid. En slik forståelse støttes også av at KS i forhandlingene hadde fremsatt krav om bestemmelse om overtidsgodtgjøring for undervisningspersonell i deltidstilling, jf. avsnitt 24.
- (98) Da partene i 2006 slo sammen de to tidligere avtalene til én avtale (SFS 2213), fikk bestemmelsen den utforming den hadde frem til 2015, og som vår tvist er knyttet til. Ordlyden er, som påpekt, også her svært lik den som gjaldt da staten hadde forhandlingsansvar.
- (99) Arbeidsretten kan ikke se at innføringen av skoletid/fellestid i 2004 kan lede til en annen forståelse. Bestemmelsens ordlyd og kriterium har hele tiden vært knyttet til «årsrammen

for undervisning» eller «leseplikten». Som retten kommer tilbake til, har den forståelsen som KS nå gjør gjeldende, heller ikke kommet til uttrykk i forhandlingene mellom partene.

- (100) I den felles presentasjonen som KS og Utdanningsforbundet hadde utarbeidet, var det vist til at ved uenighet om forståelsen og praktiseringen av blant annet årsrammer og undervisningsbegrepet, skulle avtalefortolkninger i det statlige avtaleverket legges til grunn i perioden 2004–2006, jf. avsnitt 31. Videre fremgikk det, slik som i note 3 til arbeidstidsavtalen, at partene var enige om at arbeid utover årsrammer/arbeidsplaner skulle kompenseres som i dagens, det vil si statens, avtaleverk.
- (101) Innføringen av skoletid og økt tilstedeværelsesplikt ble ikke kompensert økonomisk, og årstimetallet var uendret. Dersom KS hadde ment at innføringen av skoletid/fellestid skulle medføre negative endringer i overtidsgodtgjørelsen, til tross for at partene var enige om at det skulle kompenseres som tidligere, måtte dette vært klargjort overfor Utdanningsforbundet. Arbeidsretten viser også til vitneforklaringene fra blant annet Ole Petter Blindheim, tidligere forhandlingsjef i Utdanningsforbundet, og Rasmus Gjestland fra Utdanningsforbundet. Begge ga uttrykk for at det var særlig viktig for organisasjonen å sikre at overtidsbestemmelsen de hadde hatt i staten, ble videreført, noe bevisførselen i saken viste at KS må ha vært kjent med. I en slik situasjon hadde derfor KS en særlig oppfordring til å klargjøre sitt standpunkt dersom de mente at innslagspunktet for overtid var endret. Uklarhet i bestemmelsen må derfor tolkes i disfavør av den som burde – og hadde oppfordring til å – uttrykke seg klarere. Det vises i den forbindelse også til Arbeidsrettens dom i ARD-2005-382.
- (102) Praksis synes også å støtte Utdanningsforbundets syn. Vitnene som forklarte seg om praksis, ga uttrykk for at denne har vært uendret siden forhandlingsansvaret ble overført fra staten til KS, selv om tidligere spesialrådgiver i KS, Per Remme, ga uttrykk for at han var sterkt tvilende til at ingen kommuner/fylkeskommuner hadde endret praksis etter 2004. Med unntak for Østfold fylkeskommune, som tvisten er knyttet til, har KS ikke fremlagt bevis for at praksis har vært en annen og i tråd med deres syn. I Østfold fylkeskommune ble praksis gradvis endret fra 2011. Etter rettens syn er heller ikke de uttalelser om forståelsen av bestemmelsen som er inntatt i KS' personalhåndbøker og rundskriv, så klare at det ikke åpner for den forståelse som saksøker har gjort gjeldende, og som var en videreføring av det som gjaldt tidligere. I e-post fra Kjersti S. Myklebust 9. januar 2014, jf. avsnitt 38, uttales at lærere med redusert undervisning, for eksempel på grunn av funksjoner e.l., skal likestilles med lærere i deltidsstilling. Dette var etter at tvisten hadde

oppstått. Retten kan ikke se at dette synet har blitt presentert på en slik klar og entydig måte tidligere.

- (103) *SFS 2213 punkt 3 niende ledd – pålagt arbeid utover oppsatt arbeidsplan*
- (104) Arbeidsretten har også kommet til at punkt 3 niende ledd må forstås slik at ved pålagt arbeid utover oppsatt arbeidsplan, typisk vikartime, vil lærer som har full stilling, men redusert undervisningsplikt, ha rett til overtidsgodtgjørelse. Det er etter rettens syn heller ikke etter denne bestemmelsen grunnlag for å innfortolke et skille mellom lærere som har «full» årsramme, på den ene siden, og de som av grunner som nevnt i SFS 2213 har fått «redusert» årsramme.
- (105) Det må også her legges betydelig vekt på ordlyden i avtalen og praksis i tiden før overføringen av forhandlingsansvaret til KS, og på forhandlingene med KS om nye bestemmelser. Som nevnt var praksis før overføringen av forhandlingsansvaret i samsvar med den forståelse saksøker har gjort gjeldende. Ved inngåelsen av arbeidstidsavtalen ga partene uttrykk for en felles forutsetning om å videreføre reglene om overtidkompensasjon. Dette er uttrykkelig uttalt i note 3 til avtalen, jf. også drøftelsen ovenfor i avsnitt 97.
- (106) Merknaden til arbeidstidsavtalen i meklingsprotokollen, jf. avsnitt 26, underbygger denne forståelsen ytterligere. I det tredje strekpunktet er det tatt inn at overtid/merarbeid utløses når det pålegges «spredte vikartimer utover de som framkommer av arbeidsplanen». Merarbeid må også her forstås å referere til deltidsansatte. Da bestemmelsen kom inn i SFS 2213 i 2006 som nytt niende ledd, var formuleringen identisk med det som gjaldt da staten hadde forhandlingsansvaret, jf. avsnitt 16. Dette, sammenholdt med at partene var enige om å videreføre reglene om overtidkompensasjon, innebærer at det må sterke holdepunkter til for å legge til grunn at det skal gjelde et annet innslagspunkt for rett til overtidsgodtgjørelse for lærere som har redusert undervisningstid.
- (107) Arbeidsretten kan heller ikke på dette punkt se at innføringen av skoletid/fellestid kan lede til en annen forståelse. Det er ikke uttrykt noe sted at det skulle få betydning for retten til overtidkompensasjon. Det står i direkte motstrid til partenes felles uttalte forutsetning om videreføring av reglene. Dersom KS hadde ment noe annet, måtte dette vært klargjort. Det vises også her til drøftelsen ovenfor i avsnitt 100 og 101.
- (108) I KS personalhåndbøker for 2007, 2008 og 2014 er det uttalt at «[t]ilfeldige vikartimer gjennom året vil utløse overtid dersom det ikke samtidig avtales at disse timene skal avregnes senere i samme arbeidsplanperiode». Det er vanskelig for retten å se at dette kan

forstås slik at det gjelder en begrensning for lærere med redusert undervisningsplikt som i den foreliggende sak.

- (109) Praksis gir heller ikke på dette punkt støtte for KS' syn, og det vises til drøftelsen ovenfor i avsnitt 102.
- (110) Punkt 3.2.2 om vikartimer innenfor skoletid/fellestid, som var inntatt i avtalen i tariffperioden 2004–2006, jf. avsnitt 27, kan ikke lede til en annen forståelse. Etter rettens syn må punkt 3.2.2 forstås som en betalingsbestemmelse som anga beregning av timelønnen. I hovedtariffoppgjøret hadde KS blant annet fremmet krav om at det skulle betales halv timelønn etter punkt 3.2.2, jf. krav/tilbud 28. april 2004 inntatt i avsnitt 24. I den endelige avtalen var partene blitt enige om at det skulle betales ordinær timelønn. Vitnene Gjestland og Remme ga begge uttrykk for at det var en betalingsbestemmelse. Overtid var allerede regulert i arbeidstidsavtalen, og partene var som nevnt enige om å videreføre reglene om overtidkompensasjon fra statens avtaler. Det er ikke holdepunkter for at partene med punkt 3.2.2 mente å fravike eller innskrenke dette utgangspunktet. Bestemmelsen ble heller ikke videreført etter 2006.
- (111) Avslutningsvis nevnes at formålet med de to omtvistede bestemmelsene også gir støtte til saksøkers forståelse. Retten legger til grunn at bakgrunnen for og formålet med bestemmelsene har vært å kompensere for arbeid ut over full tid. Timer som inngår i den arbeidsplanfestede tiden, men som ikke er undervisningstid, er arbeidstid som er satt av til oppgaver som nevnt i avtalens punkt 2, slik som arbeid med elever, kollegialt samarbeid, for- og etterarbeid mv., jf. avsnitt 7. Partene er enige om at lærere i full stilling, som ikke har redusert sin undervisningstid, har rett til overtidkompensasjon. Når «årsrammen» er redusert på grunn av andre oppgaver, må det være ut fra en arbeidsbyrdevurdering, noe bevisførselen også viste. Arbeidsbyrden fremstår derfor som lik for lærere i full stilling som har «redusert årsramme», og for de som ikke har det.
- (112) *Etterbetaling*
- (113) Med det resultat retten er kommet til, må saksøker få medhold i sitt krav om etterbetaling. Det er fra de saksøktes side anført at etterbetalingen må begrenses til det som ikke er foreldet etter de alminnelige foreldelsesreglene, jf. foreldelsesloven § 3 jf. § 2. Det er også akseptert fra saksøkers side. Den delen av kravet som ligger mer enn tre år før stevning ble tatt ut, er foreldet, jf. foreldelsesloven § 15. Stevning ble tatt ut 27. oktober 2012. Rettens slutning er utformet i samsvar med dette.
- (114) Dommen er enstemmig.

SLUTNING

1. Med begrepet «årsramme for undervisning» i SFS 2213 punkt 3 åttende ledd siktes det til undervisningstimer som i arbeidsplaner er fastsatt for den enkelte lærer for det enkelte skoleår.
2. Når en lærer i 100 % stilling får redusert årsramme for undervisning på grunnlag av øvrige bestemmelser i SFS 2213, skal undervisningstimer som avtales utover denne årsrammen, avlønnes med timelønn for undervisning og overtidsgodtgjøring.
3. SFS 2213 punkt 3 niende ledd er slik å forstå at en lærer i 100 % stilling som pålegges undervisningstimer i tillegg til de som fremgår av oppsatt arbeidsplan, skal avlønnes med timelønn for undervisning og overtidsgodtgjøring for disse timer.
4. I henhold til punktene ovenfor foretar Østfold fylkeskommune etterbetaling fra 27. oktober 2012.

Marit B. Frogner
(sign.)

Eli Mette Jarbo
(sign.)

Kirsti Coward
(sign.)

Gerd Torkildson
(sign.)

Sigbjørn Eikefjord
(sign.)

Leif Arne Asphaug-Hansen
(sign.)

Jorunn Matre Estensen
(sign.)

Rett utskrift bekreftes: